

ÖNAL, Ramazan, “Hz. Peygamber’in Mucizelerinden Hanînü’l-Ciz’ Hadisesi (Mahiyeti ve İntikal Şekli)” *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III/II, Aralık 2020, s. 416-423.

Makale Türü: Din Bilimi Araştırma

DOI No: <https://doi.org/10.48120/oad.826033>

Geliş Tarihi / Received: 14 Kasım 2020
Online Yayın: 26 Aralık 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 16 Aralık 2020
Published Online: 26 December 2020

Hız. Peygamber’in Mucizelerinden Hanînü’l-Ciz’ Hadisesi (Mahiyeti ve İntikal Şekli) Ramazan ÖNAL^{1*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı, ERZİNCAN.

* ramazanonal2416@gmail.com

+ORCID: 0000-0002-2752-8628

Öz- Yüce yaratıcı her devirde, insanları uyarmaları (inzâr-tebşir), kendi emir ve yasaklarını onlara tebliğ etmeleri için elçiler göndermiş, bu elçilerin davalarında sadık olduklarını teyit etmek için de onlardan her birine normal bir insanın yapma ihtimali bulunmayan çeşitli olağanüstü haller bahsetmiştir. Kur’an, geçmiş peygamberlerin mücadelelerini ve karşılaştıkları sıkıntıları çeşitli vesilelerle anlatmış ve her bir peygamberin mücadelesinin sembolü olan mucizelerinden bahsetmiştir. Hz. İbrahim’in ateşin içinde yanmaması, Hz. Musa’nın asası, Hz. Süleyman’ın emrine rüzgârın verilmesi, Hz. Salih’in devesi, Hz. İsa’nın ölüleri diriltmesi gibi mucizeler Kur’an’ın sıkça dile getirdiği olaylardır. En büyük mucize kabilinden Kur’an’ın Hz. Muhammed’e verildiği hususu tartışmasıdır. Bunun haricinde bir kısmı bizzat Kur’a’nda geçmekte olan ve diğer bir kısmı da muteber siyer, hadis ve İslam tarihi kaynaklarında yer alan diğer mucizelerinden de bahsedilmektedir. İsrâ ve Mi’râc olayları, câmid varlıklarla konuşması, hurma kütüğünün ağlaması ve ayın ikiye bölünmesi Hz. Peygamberin mucizelerinden bazılarıdır. Kaynaklarda “Hanînü’l-Ciz” hadisesi olarak zikredilen ve Medine döneminde meydana geldiği rivayet edilen hurma kütüğünün inlemesi hadisesi Mescid-i Nebi’de büyük bir kalabalığın huzurunda meydana gelmiştir. Birçok ravi tarafından farklı sahabeden nakledilen bu olayın bize intikali şekliyle ilgili hiçbir şüphe bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler- İslam Tarihi, Mucize, Minber, Hanînü’l-Ciz’

One of the Prophet's Miracles, the Haninu'l-Jiz Incident (the Form and Quality of Transmission to Us)

Abstract- In every period, the almighty creator sent messengers to warn people (inzaar-tabshir), to convey their orders and prohibitions to them, and to confirm that these messengers were loyal in their cause, he gave each of them various extraordinary conditions that a normal person could not do. The Quran described the struggles and difficulties of the past prophets on various occasions and mentioned the miracles that are the symbols of each prophet's struggle. Miracles such as Abraham's not burning in fire, Moses scepter, giving the wind to Solomon's order, Saleh's camel, Jesus' resurrection of the dead are the events frequently mentioned by the Quran. It is indisputable that the Quran was given to Muhammad as the greatest miracle. Apart from this, other miracles, some of which are mentioned in the Qur'an and some of them are mentioned in valid prophetic biography, hadith and in Islamic historical sources. The Isra-Mirac incident, his speech with stones, the crying of the date tree and the splitting of the moon in two are some of the miracles of the Prophet. In the sources, the moaning of the date tree, which is mentioned as the “Haninu'l-Ciz” have occurred in Masjid al-Nabi in Madinah with presence of a large crowd. There is no doubt about the way this event, which is reported by many narrators from different companions, was passed on to us.

Keywords – Islamic History, History, Miracle, Pulpit, Haninu'l-Ciz’

1. Giriş

Allah, yeryüzünde kendisine halife kıldığı beşere görev ve sorumluluklarını bildirmek üzere aralarından bazılarını elçi olarak vazifelendirmiştir. Tebliğ ve inzârla görevlendirilen bu resuller, beşer ile yüce yaratıcı arasında iletişimi sağlayarak Allah tarafından gönderilen emir ve yasakları beşere ulaştırmışlardır.¹ Allah'ın gönderdiği bu elçilerin asıl vazifesi Allah'tan aldıkları vahyi kusursuz bir şekilde beşere tebliğ etmek ve bunların yaşanmasında onlara rehberlik etmektir. Onların, bu görevleri icra etme sürecinde Allah tarafından çeşitli vesilelerle desteklenmeleri ise ilahi hikmetin ve ilahi adaletin bir gereği olarak kabul edilmiştir. Bu inayetin en önemli vesileleri de Peygamberlerin mucizelerle desteklenmesidir. Allah, göndermiş olduğu elçilerini teyit etmek ve bu elçilerin O'nun tarafından peygamberlik vazifesiyle vazifelendirilmiş olan hakiki elçiler olduklarını delillendirmek için, onlardan her birini farklı tarzlarda mucizelerle (olağanüstü haller) takviye etmiştir.

Peygamberler, yaşadıkları dönemin ve şartların zorluklarına göre ilahi inayete mazhar olmuşlardır. Kur'an'ın muhtevasında, peygamberlerin mucize nevinden türlü ilahi inayetlere mazhar oldukları ve davalarında başarılı olmaları için kendilerine ayetler (mu'cizeler) verildiği bilgisi farklı isimlerle zikredilmiştir.²

Allah'ın, peygamberleri çeşitli hissî mu'cizelerle desteklediği gerçeği, İslam âlimlerinin fikir birliği ettiği bir husustur.³ Peygamberler silsilesinin son halkası ve ilahi mesajın cihanşümul temsilcisi olan Hz. Muhammed'e (a.s.) de nübüvvet davasını destekleme ve ispatlama sadedinde kendisine başta en büyük mucize olarak Kur'an olmak üzere diğer farklı mucizeler, ikramlar ve inayetler de verilmiştir.

Kur'an'ın-ı Kerim'in İsrâ 17/59 ve Ankebût 29/50 ayetlerini delil göstererek Kur'an'ın haricinde Hz. Peygambere, başka bir mucizenin verildiğini öne sürenler da olmuştur. Bu ayetlerde muhteva olarak müşriklerin mucize taleplerine karşı geçmişteki kavimlerin mucizeyi inkâr etmeleri gerekçe gösterilerek reddedildiği bildirilmiş, yine müşriklerin Hz. Peygamber'den Kur'an'ın haricinde başka bir mucize isteklerine karşı olumsuz cevap verilmiştir. Bu meyanda Hz. Peygamber, kendisinin sadece bir uyarıcı olduğu ve mucizelerin ancak Allah katından verilebileceğini onlara ifade edilmiştir. Ancak mucizelerin imkânîyeti ve Hz. Peygamber'e hissî mu'cizelerin verilip vermediği hususu, İslam düşünce geleneğinde tartışma konusu olsa da kelim ve İslam felsefesinde olumlu yönde genel kabulü söz konusu olmuştur. Hatta mahiyeti itibarıyla mucizeye benzeyen ve Allah'ın dostlarına bir nevi ikramı ve inayeti olan kerametın kabulü de kelam ilminin temel itikâdî prensipleri arasında yer almıştır.⁴ Ayrıca Müslüman âlimlerin Kur'an dışında mucizeyi kabul etmemeleri mucizeyi inkâr anlamına gelmemektedir. Zira onlar Hz. Peygamber'e verilen inayetleri reddetmemekle beraber yaşanan bu olağanüstü halleri sadece kategorik olarak mucize sınıfında değerlendirmemişlerdir.

Hz. Peygamber'in hissî mucizelerinden inşikâk-ı kamer,⁵ Hz. Peygamber'in en büyük mücadelesi olan Bedir Gazvesi'nde

meleklerin müşriklere karşı müminlere yardım etmeleri,⁶ Allah Resulü'nün atmış olduğu toprağın ehl-i şirkin gözlerine isabet etmesiyle onları aciz duruma düşürmeleri⁷ gibi hadiseler Kur'an'da ve hadis kaynaklarında bahsi geçenlerden bazılarıdır. Ayrıca Allah Resulü'nün, az bir miktar yiyecek çok sayıda insanı doyurması, yine kuyuda veya kaplarda bulunan az miktardaki suyu çoğaltması, taşların avuçlarında Allah'ı tesbih etmesi, ehli ve yabani bazı hayvanların onunla konuşması, bazı ağaçların yanına gelmesi, ağaçların ona selam vermesi gibi olaylar da başta ashabın önemli şahsiyetleri olmak üzere birçok sahâbe ve tâbiîn tarafından nakledilmiş bilgilerdir. Aynı zamanda bu bilgiler, önemli hadis, siyer, tabakât, delâil-şemâil ve tarih kaynaklarında da yer almıştır. Tebe-i tabiinden ve ilk sistematik siyer örneği yazarı olan İbn İshak, eserinde Hz. Peygamber'in mucizelerine dair çeşitli örnekler nakletmiştir.⁸ "Mütekaddimin ve müteahhirinden pek çok âlim, Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamberliğini kanıtlayan delil ve mucizeleri tespit ve tetkik için a'lâm, delâil, hüccec, âyât, şevâhid, âlâmât, meâric, emârât, hasâis ve mucizât başlıklarını taşıyan pek çok eser ve bölüm yazmışlardır."⁹

Bu araştırmada Hz. Peygamber'e verilen hissî mucizelerden "Hanînü'l-Ciz'" olayı ele alınmıştır. Bu olay tarihi bir vakia olarak çok sayıda insanın huzurunda meydana gelmiş ve görgü tanıkları tarafından nakledilmiştir. Aradan geçen bunca zamana rağmen sahabe ve tabiinden olaya herhangi bir itiraz eden olmadığı gibi "sükût ikrardandır" düsturuna göre de herkesçe makbul ve makul karşılanmıştır. Burada bu olayın mahiyeti, meydana geliş şekli, tarihi, olayla ilgili rivayetlerin irat tarzı, rivayetlerin sıhhat durumu ve kaynakları hakkında bilgi verilecektir.

2. Mucize

Mucizenin çeşitli tanımları yapılmıştır. En kapsamlı tanımları ise şöyle ifade edilebilir: Mucize, inkârcılara karşı, meydan okunduğu bir sırada, nübüvvet iddiasında bulunan kişinin elinde, benzerini meydana getirmekten inkârcıların aciz duruma düştüğü, sadece Allah'ın kudreti altındaki fiili veya men'i bir tarzda meydana gelen olağanüstü bir olaydır.¹⁰

Mucizeler, üç kategoride ele alınmıştır. Bunlar hissî mucizeler, haberi mucizeler ve akli mucizelerdir. Mesela Salih Peygamber'in devesi ve Musa Peygamber'in bastonu hissî mucizelere örnektirler. Haberi mucizeler ise Allah'ın görevlendirdiği elçilerinin ondan gelen vahiy sayesinde gelecekle ilgili bilgi vermeleridir. İsa Peygamber'in gönderildiği kavmine ne yiyip içtiklerini ve mahzenlerinde ne sakladıklarını haber vermesi gibi olaylardır. Akli mucizeler ise akıl sahibi insanların zihnine hitap ederek onları düşünmeye davet eden mucizelerdir. Bu tür mucizenin özelliği ancak akıl yürütmekle algılanabilir olması ve diğer tür mucizeler gibi belli bir süreyle ve dar fiziki mekânla sınırlı olmamasıdır.¹¹

Mucize kelimesi aynı kelime köküyle doğrudan Kur'an ayetlerinde yer almamaktadır. Kur'an ayetlerinde bu anlamı ifade etmek üzere; âyet (çoğulu âyât),¹² beyyine,¹³ burhân, sultân,¹⁴ hak¹⁵ ve furkân¹⁶ gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Hadis kaynaklarında da mucize sözcüğü yerine genellikle âyet veya âyât kelimeleri kullanılmıştır. Hz.

¹ Hüseyin Çelik, "Kur'an'da Ay'ın Yarılması Mucizesi", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2017 Cilt: 6 Sayı: 4), s. 68-87.

² el-Bakara 2/53; Âl-i İmrân 3/49-50; Nisâ 4/153; el-A'râf 7/73, 106-108; Yûnus 10/76; Hüd 11/96; el-Kasas 28/31-32, 35.

³ el-Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkâhîr b. Tâhîr b. Muhammed et-Temîmî el-Bağdâdî (ö. 429/1037-38), *el-Fark beyne'l-fırak*, Dâru'l-âfâki'l-cedide, Beyrut, 1977, s. 309-350; İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328), *el-Furkân beyne evliyâi'r-Rahmân ve evliyâi's-şeytân*, thk. Abdülkadir el-Arnaut, Mektebetü dâri'l-beyân, Dimaşk, 1985, s. 79.

⁴ İbn Teymiyye, *el-Furkân*, s. 79; el-Bağdâdî, *el-Fark*, s. 309-350; Süleyman Uludağ, "Keramet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2002, c. 25, s. 265-268.

⁵ el-Kamer 54/1.

⁶ Âl-i İmrân 3/124, 125.

⁷⁷ el-Enfâl 8/17.

⁸ İbn İshak, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî (ö. 151/768), *Sîretü İbn İshak (Kitâbu's-siyer ve'l-meğâzi)*, thk. Süheyl Zükkâr, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 1978, s. 277.

⁹ Kasım Şulul, *Siyer Usulü Kaynakları ve Temel Terimleri*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2019, s. 295.

¹⁰ Orhan Karadeniz, *İlim ve Din açısından Mucize*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999, s. 27.

¹¹ Halil İbrahim Bulut, "Mucize", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2005, c. 30, s. 350.

¹² Âl-i İmrân 3/49.

¹³ el-A'râf 7/73.

¹⁴ el-Kasas 28/32; en-Nisâ 4/153; Hüd 11/96.

¹⁵ Yûnus 10/76.

¹⁶ el-Bakara 2/53.

Peygamber, bütün peygamberlere mucize verildiğini, kendisi ise vahiy (Kur'an) yönüyle hepsinden üstün olduğunu ifade etmiştir.¹⁷ Hadis, siyer, tarih, delâil ve şemâil gibi diğer İslâmî kaynaklarda peygamberliğin delillerini ifade etmek üzere; -kapsamları mucize kavramından daha geniş olan- alâmet-alâmât, delil-delâil ve âlem-a'lâm gibi sözcükler kullanılmıştır.¹⁸

İslâm âlimleri, mucizeyi peygamberliğin en önemli ispat delillerinden kabul etmişlerdir. Mâtürîdî, nübüvvetin ispatı konusunda en önemli delillerin peygamberlerin ve hususan Hz. Muhammed'in şemâilleri, şahsiyetleri ile mazhar oldukları mucizeler olduğunu öne sürmüştü, özellikle Hz. Peygamber'in hissî ve aklî mucizelerle desteklendiğini ifade etmiştir.¹⁹ Hz. Peygamber'e nispet edilen olağanüstü haller aslında birer mucize midir, yoksa ilahî bir lütuf ve işaret midir? Burası ayrı bir tartışma konusudur. Ancak önemli olan bu olayların tarihi birer vakıa olarak karşımıza çıkmış olması ve güvenilir önemli kaynaklarda yer almasıdır.

3. Hanînü'l-Ciz' Mucizesi

Hız. Peygamber'e sürekli ve aklî türden mucize verildiği gibi hissî ve haberî mucizeler de verilmiştir. Hız. Peygamberin en büyük mucizesi hiç şüphesiz vahiy kaynaklı olan Kur'an'dır. Bununla birlikte, diğer peygamberlere verildiği gibi bazı hissî ve haberî mucizeler ona da verilmiştir. Kaynakların bildirdiğine göre hicretin sekizinci senesinde üzerine çıkıp hutbe okuması için ashabın teklifi veya Hız. Peygamber'in talebiyle O'na Mescid-i Nebi'de bir minber yapılmıştır. Daha önce sırtını yaslayıp ayakta hutbe okuduğu bir hurma kütüğü "ciz'" bu ayrılıktan müteessir olup inlemiştir. Dolayısıyla bu olaya mescitte bulunan herkes şahit olmuştur. Olayın vuku bulduğu hakkında başta bizzat görgü tanığı olan sahabilerin yanında başka sahabiler de rivayetlerde bulunmuşlardır. Ayrıca rivayetlerde bazı ekleme ve çıkarma farklılıkları dışında olayın gerçekleşmediğine dair herhangi bir itiraz ya da ret dile getirilmemiştir.²⁰

3.1. Hanînü'l-Ciz' Mucizesinin Mahiyeti

"Hanînü'l-Ciz'" mucizesi kaynaklarda Hız. Peygamber'in minberi, namazı ve Cuma namazıyla alakalı olarak anlatılmıştır. Olayın özeti ise şöyledir: Hız. Peygamber, Mescid-i Nebi'de hutbe irat etmek üzere namazgâhının (mihrabının) sağında bulunan kible tarafındaki duvara bitişik olan²¹ kütüğe (hurma kütüğüne) sırtını yaslayarak veya üstüne çıkıp ayakta durarak hutbe okudu.²² Yaşının ilerlemesiyle ayakta durması zorlaşan Hız. Peygamber'e kolaylık olması ve sesini daha rahat bir şekilde cemaate duyurması için hicretin sekizinci senesinde Mescid-i Nebi'de bir minber yapılması teklif edilmiştir. Minber, tamamlanıp Hız. Peygamber tarafından kullanmaya başlandığı zaman, daha önce sırtını yaslayıp hutbe okuduğu hurma kütüğü "ciz'ü'n-

nahl'" bu ayrılıktan müteessir olup inlemiş veya değişik sesler çıkarmıştır. Daha sonra "Hanînü'l-Ciz'" mucizesi olarak şöhret bulmuş olan bu olaya mescitte bulunan sahabe cemaati de şahit olmuştur.²³

Farklı senetlerle, çeşitli içerik ve anlatım tarzıyla aktarılan bu hadise, birçok kaynakta genişçe yer almıştır. Üç basamaklı minberi yapıldıktan sonra Hız. Peygamber orada hutbe okumaya başlamıştır. Rivayete göre Hız. Peygamber, yeni yapılan üç basamaklı minberinde hutbe okumaya başlayınca direk bir çocuk ağlaması gibi ses çıkarmış²⁴ veya yavrusunu kaybeden deve gibi inlemiştir.²⁵ Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'den aktardığı rivayetinde ise direğin sığır gibi ses çıkardığını aktarmıştır.²⁶ Ahmed b. Hanbel'in konuyla ilgili naklettiği başka bir rivayette de direğin kıvranıp deve gibi ses çıkardığını ve mescitte bulunan herkesin bu sesi işittiklerini bildirmiştir.²⁷ Übey b. Ka'b'ın rivayetine göre direk ağlamaktan çatlamıştır.²⁸ Sehl b. Sa'd'ın rivayetine göre de kütüğün inlemesi üzerine mescitte bulunanlar da ağlamıştır. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (a.s.) kütüğün yanına varıp elini üstüne koyarak veya onu kucaklayarak onunla konuşup teselli edince inlemesi kesilmiştir.²⁹ Câbir b. Abdullâh'ın, naklettiği rivayette göre ise mescitte bulunan insanların kütüğün çıkardığı sesteki ürkütüklerini ifade etmiştir. Devamında da Hız. Peygamber'in, kütüğün ağlamasını yanında okunan ilahî zikirin ayrılığında kaynaklandığını ifade ettiğini bildirmiştir.³⁰

Büreyde b. el-Husayb'ın rivayetine göre Hız. Peygamber, inleyen kuru hurma kütüğünü kucaklayıp teselli ettikten sonra: "şayet ben onu kucaklayıp teselli etmeseydim, Resulullah'ın (a.s.) ayrılığında bu direğin ağlaması kadar böyle devam edecekti" buyurmuştur. Yine bu rivayete göre Hız. Peygamber, daha sonra elini kuru hurma direğin üstüne koyup, isterse eski yerine dikip Allah'ın izniyle canlı bir ağaç olabileceğini veya isterse Cennet'te Allah dostlarının meyvelerini yediği bir ağaç olabileceğini buyurmuştur. Buna mukabil kuru hurma direğinin cevabı: "Beni Cennette dik ki, meyvelerimden, Allah'ın dostları yesin. Hem orası öyle bir mekân ki orada bekâ bulur, çürümem" şeklinde olmuştur. Hız. Peygamber de: "Öyle yaptım" buyurdu ve bu kütüğün devamlı yurdu (ahreti), geçici yurda (dünyaya) tercih ettiğini ifade etti. Bu rivayete göre Hız. Peygamber ile direk arasındaki bu konuşmalar Mescid-i Nebevi'de bulunan herkes tarafından duyulmuş, hatta arka saflarında bulunan cemaat tarafından da işitilmiştir.³¹

Bu hadiseyle ilgili nakledilen başka bir ayrıntı da direğin kendi yerinden çıkıp Hız. Peygamber'in huzuruna gelmesidir. Kalam ilminin büyük imamlarından meşhur âlim, Ebû İshâk el-İsferâyîni'nin (ö. 418/1027) naklettiği rivayete göre Hız. Peygamber, teselli etmek için direğin yanına gitmemiş; aksine direk, onun emriyle yanına gelip ve yine onun emriyle yerine dönmüştür.³² Übey b. Ka'b'ın bildirdiği

¹⁷ Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Câmiu's-sahih. thk. Fuâd Abdülbâki*, Dâru hyâi't-turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts., "el-İmân", 70.

¹⁸ Kasım Şulul, *Siyer Usulü*, s. 296.

¹⁹ Mâtürîdî Ebü Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (ö. 333/944), *et-Tevhîd*, thk. Fethullah Hüleyf, Dâru'l-câmiati'l-Misriyye, İskenderiye, ts., s. 202, 203; *Tefsîru'l-Mâtürîdî. (Te'vilâtü Ehli's-Sünne)*, thk. Mecdî Bâslûm, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 2005, c. 4, s. 496.

²⁰ Şâmî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî eş-Şâfiî, *Sübü'lü'l-Hüdâ ve'r-reşâd*, thk. Şeyh Âdil Ahmed, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1993, c. 9, s. 494.

²¹ ed-Diyârbekrî, Kâdî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen (ö. 990/1582), *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi n-nefis*, Dâru Sâdir, Beyrut, ts., c. 2, s. 69.

²² Lâlkâî, Ebü'l-Kâsım Hibetullah b. El-Hasan b. Mansûr et-Taberî, (ö. 418/1027), *Şerhu Usûli İtikad Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa*, 2. Basım, thk. Ahmed b. Saîd el-Gâmidî, Dâru Taybe, Suudi Arabistan, 2003, c. 4, s. 881; Ebu'l-Eşbâl Hasan ez-Zührî, *Şerhu Usûli İtikad Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa li'l-Lâlkâî*, eş-Şâmîle, 63/9; ed-Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, c. 2, s. 69; el-Halebî, Ebü'l-Ferec Nürüddîn Ali b. Burhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed (ö. 1044/1635), *es-Siretü'l-Halebiyye (İnsânü'l-uyûn fi sireti'l-emîni'l-me'mûn)*, Daru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1427, c. 2, s. 189.

²³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 6, s. 473,592,602,603,636; Şâmî, *Sübü'lü'l-hüdâ*, c. 9, s. 494.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Hanbel, Ebü Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezi (241/855), *Müsnedü'İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. Müessesetü'r-Risâle, 2001, c. 22, s. 117; Musa b. Râşid el-Âzîmî, *el-Lü'lü'l-meknûn fi sireti'n-Nebiyi'l-Me'mûn*, el-Mektebetü'l-âmiriye, Küveyt, 2011, c. 2 s. 173.

²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 1, s. 253.

²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 10, s. 127.

²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 22, s. 47; Buhârî, "Menâkıb", 25; "Buyû", 32.

²⁸ İbn Mâce, "İkâmetü's-salat", 199; Beyhakî, Ebü Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî (ö. 458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. Abdülmünim Kaleci, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1988, c. 6, s. 67.

²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 251.

³⁰ İbn Ebî Şeybe, Ebü Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-'Absî el-Kûfî, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâ. nşr. Sâid el-Lehhâm*, Beyrut, 1989, c. 6, s. 319; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 22, s. 117.

³¹ Muhammed Ali b. Muhammed b. Alân b. İbrâhîm el-Bekrî (ö. 1057), *Delîlü'l-fâlihîn li tariki riyazi's-sâlihîn*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 2004, c. 8, s. 653; Musa b. Râşid el-Âzîmî, *el-Lü'lü'l-meknûn*, c. 2, s. 175-176.

³² Kâdî İyâz Ebü'l-Fazl İyâz b. Müsâ b. İyâz el-Yahsubî (ö. 544/1149), *eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafa*, 2. Basım, Dâru'l-Feyhâ, Ammân, 1407, c. 1, s.

rivayetin devamında bu harika olaydan sonra Resul-i Ekrem (a.s.), direğin minberin altına konulmasını emretmiştir. Böylece bu direk, Mescid-i Nebevi tamir için yıkılıncaya kadar minberin altında kalmış ve bu tarihten itibaren de Übey b. Ka'b direği yanına alarak çürüyünceye kadar onu evinde muhafaza etmiştir.³³

Delâil eserleri hariç konuyla ilgili nakledilen rivayetlerin tamamı Hz. Peygamber'in minberi, namaz ve Cuma namazıyla ilgili rivayetlerdir. Hurma kütüğünün inlemesi ise satır aralarında dolaylı bir şekilde bahse konu edilmiştir. Erken dönem kaynaklarından sayılan İmâm Şâfiî'nin *Müsned'inde* yer alan iki rivayet, Hz. Peygamber'in Cuma namazıyla alakalı olarak anlatılmıştır. Bu rivayetlerden Câbir b. Abdullâh'tan nakledilmiş olanı özet şeklindedir. Übey b. Ka'b'ın rivayeti ise olayın bütün detaylarını anlatmaktadır.³⁴ İmâm Şâfiî'nin menakıbından bahseden kaynaklarda onun bu mucize (Hanînü'l-Ciz' olayı) karşısındaki tutumuna da dikkat çekmişlerdir. İmâm Şâfiî'ye göre Hz. Peygamber'e verilen bu tür mucizelerin bir benzeri başka hiçbir peygambere verilmemiştir. Yine ona göre "Hanînü'l-Ciz" mucizesi ölülere diriltmekten daha büyük bir mucizedir.³⁵

Bu olaydan çok etkilenen Basralı meşhur tabiiinden âlim ve zahit- Ebu Saïd el-Hasan el-Basrî (ö. 110/728), bu mucizeyi talebelerine anlattığı zaman duygularını ağlayarak şöyle ifade etmiştir: "Ağaç, bile Hz. Peygamber'e meyledip iştiyak gösteriyor. Sizler inanan insanlar olarak daha çok iştiyaka ve meyle müstahaksınız."³⁶

Rivayetleri değerlendirme konusunda sert tutumlarıyla tanınan İbn Kayyim, bu olayı Resulullah'ın hutbesiyle ilgili olarak anlatmıştır. İbn Kayyim'in tespitine göre, Medine'de Müslüman nüfusun artışıyla camide oluşan kalabalık, hutbelerde Hz. Peygamber'i görme ve sesini duyma konusunda zorlanınca Hz. Peygamber'in veya ashâbın teklifiyle minber yapılmıştır. Yapılan bu üç basamaklı minber mescidin ön cephesinin batı tarafına yerleştirilince Hz. Peygamber, bu minberde cuma günleri ayakta, diğer vakitlerde de oturarak konuşmasını yapmaya başlamıştı. Daha önce ayakta sırtını dayayıp hutbe okuduğu sütun ise bu ayrılıktan müteessir olup inlemiştir.³⁷

Ayrıca rivayetlerden anlaşılan ve muhtemelen Hz. Peygamberin vefatından önce yapılan bu en son minber, sadece hutbe okuma amaçlı kullanılmamıştır. Hz. Peygamber, bu minberin geniş olan üçüncü basamağının üstüne çıkarak namazın nasıl kılındığını da ashâba öğretmiştir.³⁸ Yani daha önce de direğin yanında bulunduğu ileri sürülen kerpiç minberden farklı olarak üst basamağı geniş alan olarak kullanılabilen bir özelliği söz konusu olabilir.³⁹

Minberin yapılış tarihi ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak hicretin sekizinci senesinin sonunda veya dokuzuncu senesinde yapılmış olma ihtimali daha isabetli olduğu düşünülmektedir. Zira minberin yapılışında adından bahsedilen Temim ed-Dârî isimli sahâbi hicretin dokuzuncu senesinde Medine'ye geldiği rivayet edilir. Ayrıca konuda adından bahsedilen Abbâs b. Abdülmuttalib de hicretin sekizinci senesinin sonunda Medine'ye geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla minberin yapılış tarihi hicretin dokuzuncu senesinde olması daha kuvvetli bir ihtimal gibi

görülmektedir. Ancak bazı kaynaklarda ahşap minber yapılmadan önce kerpiçten bir minberin var olduğundan da bahsedilmiştir.⁴⁰

Minberin kimin tarafından yapıldığına dair çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Minberin tam olarak kimin tarafından yapıldığı tespit edilememektedir. Zira sekiz farklı isimden bahsedilmektedir. Ensârdan bir kadının kölesi ve Medine'de tek marangoz olan Meymûn isminde bir şahıs tarafından yapılmış olma ihtimalinin daha yüksek olduğu öne sürülmüştür.⁴¹

Kütüğün akıbetiyle ilgili çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetlere göre kuru hurma kütüğü, yeni yapılan minberin altına yerleştirilmiş veya tavana yerleştirilmiş ya da Übey b. Ka'b'ın talebiyle kendisine emanet edilmiştir. İbn Sa'd'ın aktardığı bir rivayete göre bu kütük Hz. Peygamber'in emriyle minberin altına gömülmüş veya mescidin tavanına yerleştirilmiştir. Mescid-i Nebi'de değişiklik yapıncaya kadar da burada kalmıştır. Mescitteki tadilatın sonra kütüğü Übey b. Ka'b evine almış ve kütük çürüyünceye kadar onun evinde kalmıştır.⁴² Bu olaydan sonra kütüğün ne olduğu veya nereye gittiği çok da merak konusu olmamıştır. Rivayetlere konu edilen husus, bu olayın o an için peygamberlik delili olarak kayda geçmesidir. Kütüğün kudsiyeti söz konusu edilmediği gibi akıbeti de fazla bahse konu edilmemiştir.

"Hanînü'l-Ciz" mucizesini diğer mucizelerden farklı kılan ve önemli bir hale getiren tarafı daha çok bu olayın meydana geliş yeri ve zamanıyla ilgilidir. Esasen burada Hz. Peygamber'den doğrudan bir mucize talebi olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Ancak Medine'de gizli bir inkâr tarzı olan nifak, her zaman bir problem olarak bulunmaktaydı. Dolayısıyla "Hanîn-i Ciz" mucizesi, nübüvvetin tasdiki için bir hüccet olarak zuhura gelmiş olup, müminlerin imanını ziyadeleştirmek, münafıkları da ihlâsa ve imana sevk etmek, kâfirleri de imana getirmek için zahir olmuştur. Onun için, avam ve havas, herkes ona şahit olmuş ve onun neşrine fazla ihtimam gösterilmiştir. Hz. Peygamber'in diğer bazı mucizeleri ise, mucizeden ziyade bir keramettir; belki kerametten ziyade bir ikramdır; belki ikramdan ziyade, ihtiyaca binaen Rahmanî bir ziyafettir. Onun için, gerçi dâvâ-yı nübüvveti delildir ve mucizedir; fakat asıl maksat, Hz. Peygamber ile ashâbının hal-i hazırda ihtiyacının Onun duasıyla ikram-ı ilahî bir tarzda karşılanmış olmasıdır denilebilir.⁴³

3.2. Hanînü'l-Ciz' Mucizesinin Bize İntikal Şekli

"Hanînü'l-Ciz" mucizesi ile ilgili rivayetler, farklı raviler tarafından kalabalık bir grup sahâbiden nakledilmiştir. İbn Kesir'in bildirdiğine göre bu hadise, meşhur sahâbi Übey b. Kab, Allah Resulü'nün hizmetkârı olan Enes, Câbir b. Abdullâh el-Ensârî, Sehl b. Sa'd, çok hadis rivayet edenlerden olan Hz. Peygamber'in amcazadesi Abdullâh b. Abbas, ömrünü peygamberi izlemekle geçiren Abdullâh b. Ömer, müksirundan olan Ebû Saïd, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe bint Ebû Bekr ve Ümmü Seleme gibi meşhur dokuz sahâbiden farklı tariklerle bize ulaşmıştır. Bu rivayetlerin haricinde tabakât müellifi İbn Sa'd'ın aktardığı rivayetlerden biri de Ebû Hüreyre'ye dayanmaktadır. Bu rivayetle beraber "Hanînü'l-Ciz" mucizesi toplam on sahâbiden nakledilmiş gözükmektedir.⁴⁴ Bu rivayetler,

584; Şemsüddin Muhammed b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfiî, *el-Mecâlisü'l-va'zıyye fi şerhi ehâdisi hayri'l-berıyye*, Dâru'l-kütübi'l-ilmıyye, Beyrut, 2004, c. 2, s. 102; ed-Diyârbekrî, *Tarîhu'l-hamıs*, c. 2, s. 69.

³³ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 251; İbn Mâce, "İkâmetü's-salat", 199.

³⁴ İmâm Şâfiî, *Müsned*, s. 64-65.

³⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c. 6, s. 603; el-Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî (ö. 923/1517), *İrşâdü's-sâri li şerhi sahihi'l-buhârî*, 7. Basım, el-Matbaatü'l-kübrâ, Mısır, 1323, c. 6, s. 44.

³⁶ Diyârbekrî, *Tarîhu'l-hamıs*, c. 2, s. 69; Saïd Nursi, *Mektubat*, Sözlere Yayinevi, İstanbul, 2015, s. 170-170.

³⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebü Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyüb ez-Zürâî ed-Dimaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350), *Zâdü'l-meâd fi hedyi Hayri'l-İbâd*, 27. Basım, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1994, c. 1, s. 415; İbn Receb, Ebü Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyüb ez-Zürâî

ed-Dimaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350), *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, Mektebetü'l-gurabâ, Medine, 1996, c. 3, s. 315-316; c. 8, s. 235-241.

³⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c. 2, s. 398.

³⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c. 2, s. 399.

⁴⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c. 2, s. 399.

⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 250; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, c. 2, s. 398; el-Kastallânî, *İrşâdü's-sâri*, c. 2, s. 179; Abdülkadir b. Muhammed, *Nüzhetü'l-efkâr*, 2/389.

⁴² İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 2, s. 251; İbn Mâce, "İkâmetü's-salat", 199.

⁴³ Daha geniş bilgi için bkz. Nursi, *Mektûbât*, 170-171.

⁴⁴ İbn Sa'd, Ebü Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. İhsân Abbâs, Dâru Sâdir, Beyrut, 1968, c. 1, s. 249.

başta en önemli rivayet kaynakları olan “Kütüb-i Sitte” olmak üzere Abdürrezzâk es-Sanânî (ö. 211/826), İbn Sa’d (ö. 230/845), İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849), Ahmed b. Hanbel el-Mervezî (ö. 241/855) ve diğer birçok kaynaktan yer almıştır. Dolayısıyla rivayet ehlinin uzmanlarına göre bu haberin bize intikal şeklinde herhangi bir şüphe görünmemektedir. Hatta rivayetlerin ve ravilerin sayısı, tutarlılığı göz önünde bulundurularak bu rivayetler kesinlik ifade eden manevi mütevatir hükmünde kabul edilmişlerdir.⁴⁵

On farklı sahabinin haberi olarak bize intikal eden bu rivayetler yirmi farklı tarikle nakledilmiştir. Konuya dair rivayetler, İmam Şafii, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Ebû Yalâ, Bezzâr, Ebû Nuaym, Buhârî, Tirmizî, Abd b. Humeyd, Taberânî ve Beyhakî gibi meşhur muhaddisler tarafından rivayet edilmiştir.⁴⁶ Ayrıca eski ve yeni en sert hadis tenkitçileri bile bu rivayetlerin sıhhati konusunda bir şüphe dile getirmemişlerdir.⁴⁷

Bu hadise, hadis ve siyerin temel kaynakları olan birçok eserde yer almıştır. İmam Şafii'nin konuyla ilgili naklettiği rivayetlerden biri Câbir b. Abdullâh'tan diğerine ise Übey b. Ka'b'den nakledilmiştir.⁴⁸ Abdürrezzak, hutbeyi ayakta okumaya ilgili naklettiği üç rivayeti de Câbir b. Abdullâh'a isnad etmiştir.⁴⁹ İlk tabakât müelliflerinden olan İbn Sad, Allah Resulü'nün minberinden bahsettiği bölümde konuyla ilgili altı rivayete yer vermiştir. Rivayetlerden biri Ebû Hüreyre'ye nispet edilmekte, diğer rivayetler ise hadisenin en önemli ravilerinden olan sahabe Sehl, Cabir, Übey b. Ka'b, Abdullâh b. Abbâs'a dayanmaktadır.⁵⁰ Buhârî'nin, konuyla ilgili naklettiği dört rivayetten biri Abdullâh b. Ömer'e nispet edilmiş⁵¹, diğer üç rivayet de Câbir b. Abdullâh'a dayandırılmıştır.⁵² Nesâî'nin naklettiği rivayet de Câbir b. Abdullâh'a ulaşmaktadır.⁵³ Tirmizî ise Abdullâh b. Ömer'den nakledilen bir rivayeti tercih etmiştir.⁵⁴ İbn Mâce, konuyu üç farklı rivayetle açıklamıştır. Rivayetler Übey b. Ka'b, Enes b. Malik ve Cabir b. Abdullâh'a dayanmaktadır.⁵⁵

“Hanînü'l-Ciz” mucizesi, çok yaygın, meşhur ve mütevatir olarak nakledilmiştir.⁵⁶ Sahabenin kalabalık bir cemaatinden farklı tariklerle aktarılmış, tabiinden yüzlerce hadis imamları bu mucizeyi, aynı

tarzda, sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Ebû Hüreyre,⁵⁷ Enes b. Malik (hadim-i Nebevi),⁵⁸ Cabir b. Abdullâh el-Ensari (hadim-i Nebevî),⁵⁹ Abdullâh b. Ömer,⁶⁰ Abdullâh b. Abbas,⁶¹ Sehl b. Sa'd,⁶² Ebû Saîd el-Hudri,⁶³ Übey b. Ka'b,⁶⁴ Büreyde b. Husayb el-Eslemî⁶⁵ Müminlerin Anneleri Ümmü Seleme⁶⁶ ve Hz. Âişe⁶⁷ gibi âlim ve hadis rivayetinin reisleri olan meşhur sahabiler, her biri bir rivayet senedinin başında, aynı mucizeyi sonraki nesillere haber vermişlerdir. Hadis ve siyerin en önemli kaynakları olarak kabul edilen başta Buhârî, Müslim olmak üzere diğer sahih hadis kaynakları Hanînü'l-Ciz' mucizesini farklı senetleriyle beraber sonraki asırlara aktarmışlardır.⁶⁸

Biz burada hadis ilminin teknik konusu olan cerh ve tadil meselesine girmeyi uygun bulmuyoruz. Ancak şu kadar ifade edebiliriz ki bu alanın en önemli müellifleri ve münekkidi konuyla ilgili rivayetleri tereddütsüz bir şekilde eserlerine aldıklarına göre bu olayın bize intikal şeklinde hadis usulüne ve genel İslamî ilimlerin haber aktarma kurallarına göre hiçbir problem bulunmamaktadır. Ayrıca, bu olay, Hz. Peygamber'in pratik hayatı ve ibadetiyle ilgili zikredildiği için konuyla alakalı rivayetler daha çok hadis kaynaklarında yer almıştır. Zaten Hz. Peygamber'in amelî hayatının ansiklopedisi mahiyetinde olan hadisi dikkate almadan doğru siyer bilgisine ulaşmamız da mümkün gözükmemektedir. Hatta buna benzer konularda hadisi diğer İslamî ilimlerden daha güvenilir kılan bir tarafı vardır ki bu da bu ilmin tenkit geleneğine sahip olmasıdır. Hadis kendi kendini kritik eden (cerh-tadil, ricâl bilgisi) bir mekanizmaya sahiptir. Bu yönüyle hadis, İslamî ilimler geleneğine göre güvenilirlik açısından önemli bir yere sahiptir.⁶⁹ “Hadis külliyyâtı ve şerhleri çeşitli açılardan siyere kaynaklık eder. Hz. Peygamber'in hayatı, şahsiyeti, söylediği sözleri, davranışları ve onayladığı meseleler (takrirleri), şemâli, ahlâkı, talim-terbiyesi, giyim-kuşama, ilmî, ailevî, idârî, adlî, iktisadî, ticarî, siyâsî faaliyetleri ve dönemin sosyal yapısı hadisten izlenebilir.”⁷⁰ İslamî ilimler tarihinde telif edilmiş her hadis külliyyatı aynı zamanda bir siyer-megâzidir. Buhârî eserine, *el-Câmiü's-Sahih el-müsnedü'l-muhtasar min umûri Resûlillâh ve sünenih ve eyâmih (Resûlullah'ın Halleri, Sünnetleri ve Döneminde Meydana Gelen Hâdiselere Dair*

⁴⁵ İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmâil b. Ömer İbn Kesir, *Mu'cizâtü'n-Nebî*, thk. Seyyid İbrâhîm Emîn Muhammed, (el-Mektebetü't-tevsikiyye, ts.), 121; Abdülmecid b. Aziz ez-Zindânî, *Beyyânâtü'r-Resûl ve Mu'cizâtuhu*, Dâru'l-İmân, Kahire, ts., s. 292.

⁴⁶ İbn Kesir, *Mu'cizâtü'n-Nebî*, 121-131; el-Elbânî, Muhammed Nasirüddin, *İrvâü'l-galil*, Mektebetü'l-İslamî, Beyrut, 1985, c. 3, s. 75.

⁴⁷ Ebû Muhammed İzzüddin Abdülaziz b. Abdisselâm b. Ebi'l-Kâsim es-Sülemî ed-Dımaşkî (ö. 660/1262), *Bidâyetü's-sül fi tafidilî'r-Resûl*, thk. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, 4. Basım, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1406, s. 240; et-Tebrîzî, Muhammed b. Abdullâh el-Hatîb el-Ömerî (ö. 741/), *Mişkâtü'l-misbâh*, thk. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, 3. Basım, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1985, c. 3, s.1656; el-Elbânî, Muhammed Nâsirüddin, *et-Ta'likatü'l-hisân alâ sahihi İbn Hibbân*, Dâru bavezîr li'n-neşr, Cidde, 2003, c. 9, s. 233.

⁴⁸ Şafii, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şafii (ö. 204/820), *el-Müsned*, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 1400, s. 64-65.

⁴⁹ Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfî' es-San'ânî el-Himyârî, *el-Musannef fi'l-hadis*. thk. Habîburrahmân el-A'zâmî, 2. Basım, el-Meclisü'l-ilmî, Hindistan, 1403, c. 3, s. 185, 286.

⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 1, s. 249-253; İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahihi'l-Buhârî*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379, c. 2, s. 398.

⁵¹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Câmiü's-sahih*, thk. Muhammed Züheyr, Dâru tavki'n-necât, 1422, “Menâkıb”, 25.

⁵² Buhârî, “Menâkıb”, 25; “Buyû”, 32.

⁵³ Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî (ö. 303/915), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbuât, Halep, 1986, “Cumua”, 17.

⁵⁴ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid) et-Tirmizî (ö. 279/892), *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Şâkir ve Fuad Abdülbâki, 2. Basım, Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1975, “Cumua”, 10; “Menâkıb”, 9.

⁵⁵ İbn Mâce, “İkametü's-salat”, 199.

⁵⁶ ez-Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâki b. Yûsuf ez-Zürkânî (ö. 1122/1710), *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye (İşrakü meşâbihî's-sireti'n-nebeviyye bi-mezi esrâri'l-Mevâhibi'l-ledünniyye)*, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1996, c. 6, s. 524.

⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 1, s. 249.

⁵⁸ Enes b. Malik tarihi: Buhari, “Menakıb”, 25; Tirmizî, “Menakıb”, 6, “Cum'a”, 10; İbn Mace, “İkametü's-Salat”, 199; ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869), *Müsnedü'd-Dârimî (Sünenü'd-Dârimî)*, thk. Hüseyin Süleym ed-Dârânî, Dârü'l-Mugni, Suudi Arabistan, 2000, “Salat” 202.

⁵⁹ Cabir b. Abdullâh el-Ensari tarihi: “Buhari”, “Menakıb”, 25; Tirmizî, “Menakıb”, 6; “Cum'a”, 10; Nesai, “Cum'a”, 17; İbni Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvîni (ö. 273/887), *Sünenü İbn Mâce*, thk. Fuâd Abdülbâki, Dârü'l-kütübü'l-Arabiyye, ts., “İkametü's-Salat”, 199; Darimi, Mukaddime, 6 (Cabir'den üç ayrı tarik); “Salat”, 202.

⁶⁰ Abdullâh b. Omer tarihi: Buhari, “Menakıb”, 25; Tirmizî, “Cum'a”, 10; Tirmizî, “Menakıb”, 6; ed-Dârimî, Mukaddime, 6.

⁶¹ Abdullâh b. Abbas tarihi: Tirmizî, “Menakıb”, 6; “Cum'a”, 10; Darimi, “Salat”, 202.

⁶² Abdullâh b. Abbas tarihi: Tirmizî, “Menakıb”, 6; “Cum'a”, 10; Darimi, “Salat”, 202.

⁶³ Ebu Said-il-Hudri tarihi, Darimi, Mukaddime, 6.

⁶⁴ Übey b. Ka'b tarihi: Tirmizî, “Cum'a”, 10; İbn Mace, “İkametü's-Salat”, 199; Darimi, Mukaddime, 6.

⁶⁵ Büreyde tarihi: Darimi, “Mukaddime”, 6.

⁶⁶ Ümmü'l-Mü'minin Ümmü Seleme tarihi: Tirmizî, “Menakıb”, 6; “Cum'a”, 10.

⁶⁷ Şâmî, *Sübü'lî's-selâm*, 9/494.

⁶⁸ Kasım Şulul, *Kronoloji*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2013, 591-592.

⁶⁹ M. Yaşar Kandemir, “Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları İstanbul, 1997, c. 15, s. 27-64.

⁷⁰ Kasım Şulul, *Siyer Usulü*, 133.

Müned ve Sahih Verileri Muhtasar Bir Şekilde Toplayan Kitap) adını vermiştir.⁷¹ Konuyla ilgili rivayetleri değerlendiren çağdaş ulema da bu haberin senedinde herhangi bir problemin olmadığını ifade etmişlerdir. Alanın uzmanları tarafından yapılan değerlendirmede bu olayı anlatan rivayetlerin senetlerinin mütevatir (yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaat) olduğundan şüphe duymamışlardır.⁷²

Sonuç

İslam âlimleri, mucizeyi peygamberliğin en önemli ispat delillerinden kabul etmişlerdir. Âlimler, nübüvvetin ispatı konusunda en önemli delillerin peygamberlerin ve özellikle Hz. Muhammed'in şemâilleri, şahsiyetleri ile mazhar oldukları mucizeler olduğunu öne sürmüşlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in Kur'an gibi akli mucizelerle desteklendiği gibi çeşitli hissi ve haberi mucizelerle de desteklendiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'e en büyük mucize olarak Kur'an-ı Kerim gibi hem akli ve sürekli türden hem de hissi ve haberi mucizelerin verildiği hususu Ehl-i Sünnet itikadının genel prensibi olmuştur.

"Hanînü'l-Ciz" mucizesi, hicretin sekizinci senesinde Mescid-i Nebevî gibi umuma açık bir mekânda ve Cuma günü gibi kalabalık bir zamanda meydana gelmiş bir olaydır. Dolayısıyla bu olaya mescitte bulunan herkes de şahit olmuştur. Olaya şahit olarak başta bu meseleyi bizzat nakleden sahabiler olmak üzere diğer birçok sahabinin de şahitliği söz konusu olmuştur. "Hanînü'l-Ciz" mucizesi ile ilgili rivayetler, farklı raviler tarafından kalabalık bir grup sahabiden çok yaygın, meşhur ve mütevatir olarak nakledilmiştir. Sahabenin kalabalık bir cemaatından farklı tariklerle nakledilen bu mucize, tabiinin yüzlerce imamı tarafından da sonraki kuşaklara haber verilmiştir. Ebû Hüreyre, Enes b. Malîk (hadim-i Nebevi), Cabir b. Abdillâh el-Ensari (hadim-i Nebevi), Abdullâh b. Ömer, Abdullâh b. Abbâs, Sehl b. Sa'd, Ebû Saîd el-Hudrî, Übey b. Ka'b, Büreyde b. el-Husayb el-Eslemî, Müminlerin Anneleri Ümmü Seleme ve Hz. Âişe gibi âlim ve hadis ravilerinin reisleri olan meşhur sahabiler, her biri bir sened silsilesinin başında, aynı mucizeyi sonraki nesillere haber vermişlerdir. Ayrıca başta Buhârî, Müslim, ve diğer "Kütüb-ü sitte" müellifleri bu mütevatir ve büyük mucizeyi sedetleriyle beraber sonraki asırlara haber vermişlerdir. Hadis ve siyer sahasının en önemli müellifleri ve tenkitçileri konuyla ilgili rivayetleri tereddütsüz bir şekilde eserlerine aldıklarına göre bu olayın bize intikal şeklinde hadis usulüne göre ve genel İslamî ilimlerin haber aktarma kurallarına göre hiçbir problem bulunmamaktadır.

Konuyla ilgili rivayetleri değerlendiren ve tenkide tabi tutan çağdaş ulema da bu haberin senedinde herhangi bir problemin olmadığını ifade etmişlerdir. Alanın uzmanları tarafından yapılan değerlendirmede bu olayı anlatan rivayetlerin senetlerinin mütevatir (yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaat) olduğundan şüphe duymamışlardır. "Hanînü'l-Ciz" olayı, içerik itibarıyla kısmen tenkide maruz kalsa da haber aktarma hususunda herhangi bir tenkide maruz kalmamıştır.

"Hanînü'l-Ciz" mucizesi ile ilgili nakledilen rivayetlerin önemli bir kısmı Hz. Peygamber'in minberi, namazı ve Cuma namazıyla alakalı olarak nakledilmiştir. Hurma kütüğünün inlemesi ise satır aralarında dolaylı bir şekilde bahse konu edilmiştir. Erken dönem kaynaklarında yer alan rivayetler Cuma namazıyla alakalı olarak anlatılmıştır. Bu rivayetlerden bir kısmı olayı özet olarak aktarırken diğer bir kısmı ise olayın bütün detaylarını anlatmıştır. Bu olayı sahabeden nakleden tabiî nesli konuya son derece ilgi göstermişlerdir. Bazı tebeü't-tabiî inleri gelenlerine göre Hz. Peygamber'e verilen mucizelerin benzeri

başka hiçbir peygambere verilmemiştir. Yine onlara göre "Hanînü'l-Ciz" mucizesi ölüleri diriltmekten daha büyük bir mucizedir.

⁷¹ el-Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî (ö. 855/1451), *Umdetü'l-Kâri Şerhu Sahihü'l-Buhârî*, Dâr ihyâi't-turâsî'l-Arabî, Beyrut, ts., c. 1, s. 15.

⁷² Abdülkadir b. Muhammed, *Nüzhetu'l-efkâr fi şerhi kurri'l-ebâr*, Moritanya, 2001, c. 2, s. 389; Said Havvâ, *el-Esâs fi's-Sünne*, Dâru's-selâm, 1995, c. 3, s. 1172.

KAYNAKÇA

- Abdülkadir b. Muhammed; *Nüzhetü'l-efkâr fi şerhi kurrati'l-ebşâr*, Moritanya, 2001.
- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî (ö. 211/826); *el-Musannef fi'l-hadis*, thk. Habîburrahmân el-A'zâmî, el-Meclîsü'l-ilmî, 2. Basım, Hindistan, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (241/855); *Müsnedü'İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- el-Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî (ö. 855/1451); *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâr ihyâi't-turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- el-Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkâhîr b. Tâhîr b. Muhammed et-Temîmî el-Bağdâdî (ö. 429/1037-38); *el-Fark beyne'l-firak*, Dâru'l-âfâki'l-cedîde, Beyrut, 1977.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî (ö. 458/1066); *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. Abdülmünim Kaleci, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870); *el-Câmiu's-sahîh* thk. Muhammed Züheyr, Dâru tavki'n-necât, 1422.
- Çelik, Hüseyin; "Kur'an'da Ay'ın Yarılması" Mucizesi, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017 Cilt: 6 Sayı: 4, s. 68-87.
- ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdîrrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869); *Müsnedü'd-Dârimî (Sünenü'd-Dârimî)*, thk. Hüseyin Süleym ed-Dârânî, Suudî Arabistan, Dâru'l-muğnî, 2000.
- ed-Diyârbekrî, Kâdî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen (ö. 990/1582); *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi'n-nefis*, Dâru Sâdır, Beyrut, ts.
- el-Elbânî, Muhammed Nasiruddin; *İrvâü'l-galîl*, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1985.
- _____; *et-Ta'likatü'l-hisân alâ sahihi İbn Hibbân*, Dâru bavezîr li'n-neşr, Cidde, 2003.
- Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm b. Ebî'l-Kâsım es-Sülemî ed-Dımaşkî (ö. 660/1262); *Bidâyetü's-sûl fi tafidili'r-Resûl*, thk. Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî, 4. Basım, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1406.
- Ebu'l-Eşbâl Hasan ez-Zühri; *Şerhu Usûli İtikad Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa li'l-Lâlkâif*, eş-Şâmile.
- el-Halebî, Ebû'l-Ferec Nûrüddîn Alî b. Burhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed (ö. 1044/1635); *es-Sîretü'l-Halebiyye (İnsânü'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn)*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1427.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-'Absî el-Kûfî; *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. nşr. Sâid el-Lehâm, Beyrut, 1989.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (852/1449); *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379.
- İbn İshak, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî (ö. 151/768); *Sîretü İbn İshak (Kitâbu's-siyer ve'l-meğâzi)*, thk. Süheyl Zükkâr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1978.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâîl b. Ömer İbn Kesîr; *Mu'cizâtü'n-Nebî*, thk. Seyyid İbrâhîm Emin Muhammed, el-Mektebetü't-tevsikiyye, ts.
- İbnî Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (ö. 273/887); *Sünenü İbn Mâce*, thk. Fuâd Abdülbâki, Dâru'l-kütübi'l-Arabiyye, ts.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (230/845); *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. İhsân Abbâs, Dâru Sâdır, Beyrut, 1968.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328); *el-Furkân beyne evliyâi'r-Rahmân ve evliyâi'ş-şeytân*, thk. Abdülkadir el-Arnaut, Mektebetü dâri'l-beyân, Dımaşk, 1985.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâi ed-Dımaşkî el-Hanbelî (751/1350); *Zâdü'l-meâd fi heydi hayri'l-ibâd*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1994.
- İbn Receb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâi ed-Dımaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350); *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Mektebetü'l-gurabâ, Medine, 1996.
- Kâdî İyâz Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî (ö. 544/1149); *eş-Şifâ bi Ta'rifi Hukûki'l-Mustafa*, 2. Basım, Dâru'l-Feyhâ, Ammân, 1407.

- Kandemir, M. Yaşar, "Hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* TDV Yayınları, İstanbul, 1997, 15/27-64.
- Karadeniz, Orhan; *İlim ve Din açısından Mucize*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999.
- el-Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî (ö. 923/1517); *İrşâdü's-sârî li şerhi sahîhi'l-buhârî*, 7. Basım, el-Matbaatü'l-kübrâ, Mısır, 1323.
- Lâlkâî, Ebû'l-Kâsım Hibetullah b. El-Hasan b. Mansûr et-Taberî, (ö. 418/1027); *Şerhu Usûli İtikad Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa*, 2. Basım, thk. Ahmed b. Saîd el-Ğâmidî, Dâru Taybe, Suudi Arabistan, 2003.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî (ö. 333/944); *et-Tevhîd*, thk. Fethullah Hüleyf, Dâru'l-câmiati'l-Mısıryye, İskenderiye, ts.
- _____; *Tefsîru'l-Mâtürîdî, (Te'vilâtü Ehli's-Sünne)*, thk. Mecdî Bâslûm, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 2005.
- Muhammed Ali b. Muhammed b. Alân b. İbrâhim el-Bekrî (ö. 1057); *Delîlü'l-fâlihîn li tariki riyazi's-sâlihîn*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 2004.
- Musa b. Râşid el-Âzimî; *el-Lü'lü'l-meknûn fi sîreti'n-Nebiyi'l-Me'mûn*, Küveyt, *el-Mektebetü'l-âmîriyye*, 2011.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Fuâd Abdülbâkî, Dâru hyâi't-turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî (ö. 303/915); *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbuât, Haleb, 1986.
- Said Havvâ; *el-Esâs fi's-Sünne*, Dâru's-selâm, 1995.
- Said Nursî; *Mektubat*, Sözler Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Şâfîî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfîî (ö. 204/820); *el-Müsned*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1400.
- Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî eş-Şâfîî. *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-reşâd*. thk. Şeyh Âdil Ahmed, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1993.
- Şemsüddîn Muhammed b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfîî, *el-Mecâlisü'l-va'ziyye fi şerhi ehâdisi hayri'l-berîyye*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 2004.
- Şulul, Kasım; *Siyer Usulü Kaynakları ve Temel Terimleri*, İstanbul, Ensar Yayınları, 2019.
- Tebrîzî, Muhammed b. Abdullâh el-Hatîb el-Ömerî; *Mişkâtü'l-misbâh*, thk. Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî, 3. Basım, Beyrut, el-Mektebetü'l-İslâmî, 1985.
- Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892), Sünenü't-Tirmizî, thk. Ahmed Şâkir ve Fuad Abdübâkî, 2. Basım, Mısır, Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1975.
- Uludağ, Süleyman. "Keramet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2002, 25/265-268.
- ez-Zindânî, Abdülmeccid b. Aziz; *Beyyinâtu'r-Resûl ve Mu'cizatuhu*, Kahire, Dâru'l-İmân, ts.
- ez-Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî (ö. 1122/1710); *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye (İsrâku meşâbihi's-sîreti'n-nebevîyye bi-mezci esrâri'l-Mevâhibi'l-ledünniyye)*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1996.